

Tebliğlerden Bir Demet

Risale-i Nur'da

ADALET

Prof. Dr. Colin Turner

Prof. Dr. Bilal Kuşpınar

Prof. Dr. Lenoid Sykiainen

Prof. Dr. Abdelaziz Berghout

Prof. Dr. Muhammed er-Rûkî

Dr. Najm -Aldeen Kerim Zengi

Dr. Necip Ali Abdullah es-Sûdî

İSTANBUL İLİM VE KÜLTÜR VAKFI

Hazırlayan
İstanbul İlim ve Kùltür Vakfı

Kapak Tasarımı
Kuars Ajans

Mizanpaj
Mega Basım

Baskı ve Cilt
Mega Basım
Çobançeşme Mah. Kalender Sk.
No: 9 Yenibosna / İstanbul
Tel: + 90 212 551 11 19

Adalet: Hilkatin Hakikati ve Hakiki Medeniyet (Îlâhî İsimlerin Dinamikleri Hakkında bazı Mülâhazalar ve Risale-i Nur'daki Âdaletli Zihin)

Prof. Dr. Abdulaziz Berghout
Vahiy Bilgisi ve Beşeri Bilimler Fakültesi
Uluslararası İslam Üniversitesi, Malezya

Özet

Giriş

I- Adalet Kavramı ve Îlâhî İsimlerin Dinamiği İle ilgili Ri- sale-i Nur'un Genel Çerçevesi

- 1- İslâmî Hakikat ve Allah'ın Mutlak Adaleti Anlayışında Temel Unsurlar Olarak Îlâhî İsimler
- 2- Yarattığı Âleminde Adaletin Yeri ve Fonksiyonu
- 3- Mahlukatin Yarattığı Sebebi, Allah'ın Adaletini Yansıtmaması ve bir Kemal Modeli Sunmasıdır
- 4- Allah'ın Mutlak Adaleti ve İnsanın Yeryüzünde Adaleti Tesis Etme Görevi
- 5- Adalet Duyulan İhtiyaç, Kur'an'ın Rolü ve Beşerî Medeniyetin Geleceği

II- Nursî'nin Adalet Görüşü ve Kur'an'a Dayanan Âdil Bir Zihnin İnşâ Edilme İhtiyacı

- 1- Kur'an'a Dayanan Âdil Zihnin Sorumlulukları
- 2- Kur'an'a Dayanan Âdil Zihnin Fonksiyon ve Görevleri
- 3- Kur'an'a Dayanan Âdil Zihnin Özellikleri ve Nitelikleri

Sonuç

Özet

Âdil bir dünya ile ilgili Nursî'nin düşünce ve vizyonunun sağlıklı bir analizi, diğerleri arasında, bütün bir Risale-i Nur hitabının bütüncül bir şekilde tasavvur edilmesini gerektirmektedir. Risale-i Nur gibi bir hitapta, kavramlar, düşünceler ve mânalar tutarsız ve dağınık değil, bilakis, birbiriyle ilişkili ve maharetli bir şekilde bir araya getirilmiştir. Risale-i Nur'un bu özelliği, Kur'ânî hükümlerin ve mânaların daha iyi anlaşılması ve yorumlanmasına yönelik bütüncül, esnek bir model sunmaktadır. Bu sebepten dolayı, meselâ, adalet mefumunu ele almak, söz konusu hitabın prensip ve dinamikleriyle ilgili doğru ve sağlıklı bir anlayışı gerekli kılmaktadır. Bu makalede adalet kavramı, diğer iki kavram, yani İlâhî İsimler ve Kur'ânî zihne göre tartışılmakta ve böylelikle de Nursî'ye ait adaletle ilgili bütüncül bir düşünce inşa edilmektedir.

Her ne kadar, Risale-i Nur hitabı konuyla ilgili eşitlik, müsamaha, aşk, hikmet, şefkat, tevhid muhabbet ve bütün İlâhî İsimler gibi, adaletin incelenmesi için kavramsal bir çeşit çerçevede inşa eden diğer birçok kavram sunsa da, bu makale esas itibarıyla yukarıda işaret edildiği gibi üç kavramı ele alacaktır. Bu çerçevede, Nursî'in adaletle ilgili vizyonu, teorik düzeyde hem vahiy bilgisiyle ilgili derin bir vukufiyet ile entegre olarak, hem de bunun yanısıra, insanın bu dünyada ve âhirette adalete olan ihtiyacı konusunda derin bir anlayış ile sosyal açıdan yönlendirilmiş olarak görülmektedir. Bu durum da, onun vizyonunu, özellikle dünyanın karmakarışık sosyal, ahlâkî, etik, ruhânî, kültürel, medenî ve çevresel problemlerle yüz yüze kaldığı şimdilerde daha gerçekçi ve daha önemli hale getirmektedir.

Giriş

Nur hitabına genel bir bakış, adalet kavramının, Kur'an nassı ve onun mutlak ve izâfî adaletinin evrensel emirleriyle ilgili ne kadar geniş çaplı bir anlama ve idrak üzerine kurulduğunu açık bir şekilde ortaya çıkaracaktır. Bu bakımdan, Nursî'nin adalet düşüncesi hakkında yapılan her hangi bir tahlil, öncelikli olarak, adalet kavramını *Yaratıcı* (Hâlık) ve *yaratıklar* (Mahlûkât) olmak üzere iki düzeyde ele alan genel Kur'ânî çerçeveyi anlamayı gerektirmektedir. Dolayısıyla, Kur'ânî çerçeve içinde adaletle ilgili bütüncül bir düşüncenin, karşılıklı ilişki içindeki bu iki adalet düzeyini, yani Allah'ın mutlak adaletini ve insanın adalete sosyal bir bağlamda mazhariyetini kavramış olmayı gerektirdiği son derece açıktır. Bu bağlamda, Kur'an nassında vahyedildiği gibi, Risale-i Nur adalet kavramının ve onun İlâhî, âhiretle ilgili (eskatolojik), kevnî (koz-mik) bilgi nazariyesi ile ilgili (epistemolojik) ve sosyal boyutlarının derinliğini yansıtan önemli bir çerçeve sunmaktadır. Buna göre, Nursî'nin adalet kavramını daha iyi anlamak için, Risale-i Nur'un çerçevesini oluşturan genel unsurlarını belirlemek zorundayız. Nur çerçevesi ile ilgili temel bir prensip olarak, adalet kavramının diğer birkaç kavramla ilişkilendirilmesi durumunda anlaşılması mümkün olacaktır. Bunlar: Esmâ-i Hüsnâ, Kur'an tarafından planlanan zihnin tabiatı ve temel özellikleri, kainatın nizamına hükmeden kanunlar, insanın bu dünyadaki sosyal varlığı ve bu dünyadan sonra gideceği yerden ibarettir. Aslında, Nur hitabı yukarıda zikredilen unsurları, adalet kavramının geniş çaplı bir şekilde anlaşılmasını temin edecek tek bir analitik/çözümlemeli modele yerleştiren bir çerçeve takdim etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, adalet kavramı ve uygulamalarıyla ilgili detaylı bir araştırma sunmaktan ziyade, bu kavramın etkili bir tasnifini yapabilecek ve insan ve toplumun ferdî, içtimâî ve medeni refahına yönelik muhtemel uygulamalarını gösterecek bütüncül bir çerçeve tasarlamak olacaktır. Bu yüzden, günümüzde adaletle ilgili pek çok çalışmada ve literatürde eksik olan hususun, çalışma ve kitap eksikliğinden ziyade, Kur'an'ın dinamik adalet anlayışını açığa çıkaran bütüncül bir çerçeve eksikliği olduğunun altını çizmek önem taşımaktadır. Neyse ki, *Nur hitabı* böylesine iyi bir şekilde tasarlanmış bir model bizlere sunmaktadır. Risale-i Nur'un bu şekilde anlaşılmasına bağlı olarak, elinizdeki çalışma Nursî'nin adalet kavramıyla ilgili yazdıklarının çerçevesini, yaratılışın evrensel kevnî hakikatının ve beşerî sosyal ilişkilerin aslî bir unsuru ve bir kavram olarak belirlemeye gayret edecektir.

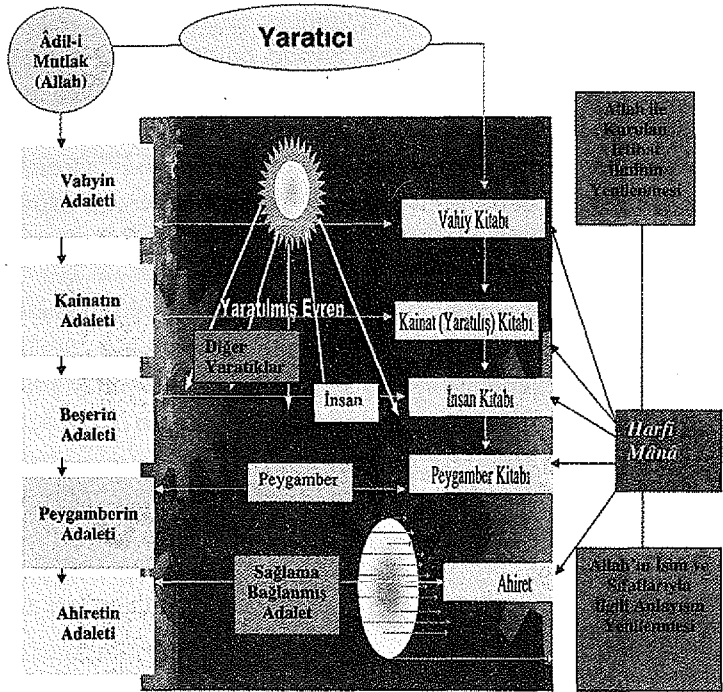
Bu çalışma ve aşağıdaki metin analizleri, şu hususları ele alacaktır:

- Adalet kavramıyla ilgili incelemelerde Nur'un genel çerçevesi.
- Nursî'nin düşüncesi ve âdil Kur'ânî zihne duyulan ihtiyaç.

I- Adalet Kavramıyla ilgili incelemelerde "Nur"un Genel Çerçevesi

İslâmî Hakikat ve Allah'ın Mutlak Adaleti Anlayışında Temel Unsurlar Olarak İlâhî İsimler

Başlangıç olarak, aşağıdaki tablo Risale-i Nur'un genel adalet çerçevesini, manasını ve uygulamalarını göstermektedir.

Tablo No.1: Risale-i Nur'un Adaletle İlgili Genel Çerçevesi

Açıkkçası, İlahî İsimler düşüncesi ve muhtelif problemleri ele almak için Nursî'nin bunları nasıl açıklayıp, hangi metotla kullandığı meselesi, Risale-i Nur'un bütünü içinde en önemli mevzuyu teşkil etmektedir. Nur hitabını anlamaya yönelik ortaya konulan her hangi bir çaba, İlahî İsimlerin yerini ve fonksiyonunu Risale-i Nur'un dünya görüşünün kurucu asıl unsuru olarak çok iyi bir şekilde kavramayı gerektirecektir. Aslında, Nursî'nin *tevhide dayanan Harfî* bakış açısı, yaratılıştaki tecellî eden nizam, intizam, hikmet, güzellik ve adalettaki İlahî İsimlerin mânâ ve rolünü derinlikli olarak anlamaktan kay-

naklanmaktadır. Bu yüzden, Allah'ın vahdet ve ehadiye-tinden kaynaklanan İlâhî İsimler anlayışı, adalet kavramı da dahil olmak üzere diğer herhangi bir Kur'ânî kavramın derin ve kapsamlı ele alınması için bir platform sunmaktadır. İlâhî İsimlerin bu yeri ve fonksiyonunu göz önüne alan birisi, hem Kur'an'ın ve onun ana konularının incelemeleriyle ilgili, hem de hayat görüşüyle ilgili kurucu bir çerçeve olarak, neden bütün Nur hitabının Allah'ın İlâhî İsimleri etrafında döndüğünü rahatlıkla anlayabilir. Nur hitabını Allah'ın *Vâhid* ve *Ehad* isimleri üzerine kurmak, Nursî'nin çerçevesinde İlâhî isimlerin yeri ve fonksiyonunu apaçık bir şekilde göstermektedir.

Aşağıda 2 numaralı tablo¹, İlâhî İsimlerin adalet kavramına göre esas fonksiyonunu göstermek için geliştirilmiştir. Allah'ın mutlak adaleti, O'nun isimlerinden biri olan 'Adl ismine dayanmakla "*kemâlâtı sukuttan ve adâlet-i mutlakası müstehziyâne gadr-i mutlakattan ve hikmet-i âmmesi sefâhetkârâne abesiyetten ve rahmet-i vâsiası lâhiyâne tâzibden ve izzet-i kudreti zelilâne aczden kurtul(up), tekaddüs*"² ettiği açıkça dile getirilmektedir. Ayrıca, Allah'ın merhameti, hikmeti, lütfu ve adaleti, insanın yaratılması ve âhiretin yaratılması olarak iki ayrı düzeyde tezâhür etmektedir. Aslında, inanma, itaat etme, teslim olma, iyilik etme, şefkat gösterme, hikmet ve rıza³ ve

¹ Nursî, *Sualar*, s. Söz Basım Yayın, İstanbul 2004, s. 254-257, 337—347.

² Nursî, *Sualar*, s. 254.

³ "Herbir merhamet sahibi, başkasını memnun etmekten mesrur olur. Herbir şefkat sahibi, başkasını mesrur etmekten memnun olur. Herbir muhabbet sahibi, sevindirmeye lâyık mahlûkları sevindirmekle sevinir. Herbir âlicenap zat, başkasını mes'ut etmekle lezzet alır. Herbir âdil zat, ihkak-ı hak etmek ve müstehaklara ceza vermekte hukuk sahiplerini minnettar etmekle keyiflenir. Hüner sahibi herbir san'atkâr, san'atını teşhir etmekle ve san'atının tasavvur ettiği tarzda işlemesiyle ve istediği neticeleri vermesiyle iftihar eder. İşte bu mezkûr düsturların herbiri birer kaide-i esasiyedir ki, kâinatta ve âlem-i insaniyette cereyan ediyorlar." Nursî, Söz Basım Yayın, İstanbul, 2005, *Lem'alar*, s. 625.

imansızlıkla ilgili özellikler,⁴ günahlar, inkar, ihanet, zulme olan kabiliyeti ile birlikte insanın yaratılması, bir taraftan, hem insanın Allah'ı tanımasına sebep olmak hem de bu imtihan dünyasında insanın adaleti göstermesini zemin hazırlamak iken, diğer taraftan, âhiretin yaratılması ise, hesap gününde⁵ Allah'ın mutlak, ezeli adalet-i mahzasını gerçekleştirmek amacına yöneliktir.⁶

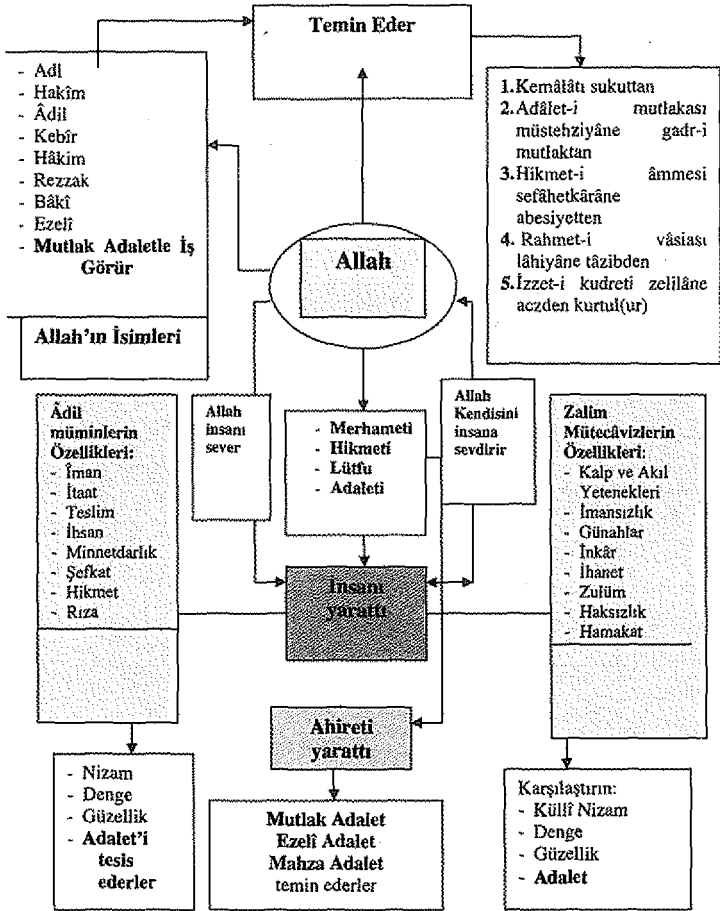
Diğer taraftan, insanı ve Âhireti yaratmak suretiyle, Allah cc. İlâhî İsimlerini bütün kainata hükmeden *kanun-u âdalet*, *kanun-u hikmet*, *kanun-u Rahmet*, *kanun-u Cemal*, *kanun-u İhsan*, *kanun-u Rububiyet*, *kanun-u İlm-i Muhit* içinde tezâhür ve tecellî ettirir. Meselâ, adalet terazisi kurarak kanun-u âdaletin⁷ tezâhürü ile Allah cc. mahlukata vücud ve hayat hakkı

⁴ "Ey israfçı, iktisatsız, ey zulümlü, adaletsiz, ey kirli, nezafetsiz, bedbaht insan! Bütün kâinatın ve bütün mevcudatın düstur-u hareketi olan iktisat ve nezafet ve adaleti yapmadığından, umum mevcudata muhalefetinle, mânen onların nefretlerine ve hiddetlerine mazhar oluyorsun. Neye dayanıyorsun ki, umum mevcudatı zulmünle, mizansızlığıyla, israfıyla, nezafetsizliğiyle kuzdırıyorsun? Evet, ism-i Hakîmin cilve-i âzamundan olan hükmet-i âmme-i kâinat, iktisat ve israfsızlık üzerinde hareket ediyor, iktisadı emrediyor. Ve ism-i Adlin cilve-i âzamundan gelen kâinattaki adalet-i tâmme, umum eşyanın muvazenerini idare ediyor. Ve beşere de adaleti emrediyor. Nursî, *Lem'alar*, s. 563.

⁵ Nursî, *Şualar*, s. 253.

⁶ "...Fakat Cenâb-ı Hak, âhirette muhasebe-i a'mâl düsturuyla, adalet-i Rabbâniyesini, hasenat ve seyyiâtın muvazenesiyle gösteriyor. Yani, hasenat râcih ve ağır gelse mülkâfâtlandırır, kabul eder; seyyiat râcih gelse cezalandırır, reddeder. Nursî, *Mektûbât*, Söz Basım Yayın, İstanbul, 2005, s. 630.

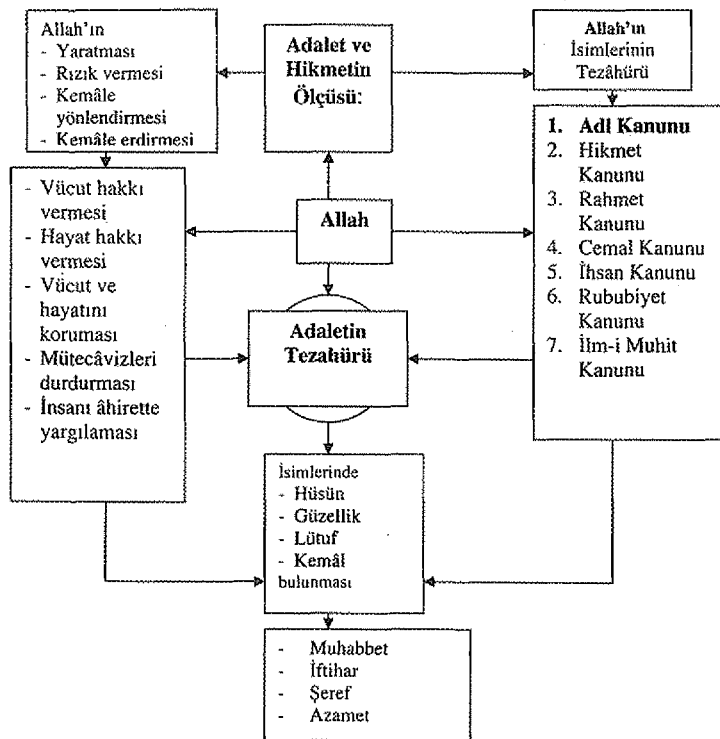
⁷ "Eğer faraza, tevehhüm ettiğin gibi, daire-i memleketinde dâimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, bâkî meskenler, mukîm ahâlî, mes'ud raiyyeti bulunmazsa, şu hikmet, inâyet, merhamet, adâletin hakikatlerine, şu bekâsız memleket mazhar olamadığı mâlûm. Ve onlara mazhar olacak, başka yerde de bulunmazsa, o vakit gündüz ortasında güneşin ışığını gördüğümüz halde güneşi inkâr etmek derecesinde bir ahmaklıkla, şu gözümüz önündeki hikmeti inkâr etmek ve şu müşâhede ettiğimiz inâyeti inkâr etmek ve şu gördüğümüz merhameti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emârâtı, işârâtı görünen adâleti inkâr etmek lâzım gelir. Hem bu gördüğümüz icraat-ı hakîmâne ve ef'âl-i kerîmâne ve ihsânât-ı rahîmânenin sahibini-hâşâ, sümme hâşâ!-sefîh bir oyuncu, gaddar bir zâlim olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Bu ise, hakikatlerin zıdlarına inkılâbıdır. Halbuki, inkılâb-ı hakâik, bütün ehl-i aklın ittifakıyla muhâldir, mümkün değildir. Yalnız, her şeyin vücudunu inkâr eden Sofestâî eblehler hariçtir." Nursî, *Sözler*, s. 92.

Tablo No.2: Allah'ın mutlak adaletinin anlaşılmasında ilâhi isimlerin merkeziyeti

ihsan etmekte, vücudu ve hayatı koruyup, mütecâvizlerin haddi aşmalarını ve tecâvüzlerini önlemektedir. Ayrıca, insanın tam adaletle mazhar olabilmesi için âhirete gitmesine hük-

metmektedir.⁸ İlahî İsimlerin bu boyutu ve Onların fonksiyonu aşağıdaki üç numaralı tabloda⁹ gösterilmiştir.

Tablo No.3: İlahî isimler ve adalet kanununun tezahürü

2- Yarattığı Alemde Adaletin Yeri ve Fonksiyonu

Daha önce de dile getirildiği gibi, Allah'ın cc. İlahî İsimleri, hem Allah'ın mutlak adaletini hem de bu imtihan dünyasında insanın adaleti tatbik etmek için gösterdiği çabaları anlamamızın

⁸ Nursî, *Sözler*, s.709, 849 & 875-876.

⁹ Nursî, *Sözler*, s. 824, 849 & 876.

özünü teşkil eder. Aslında, Allah'ın isimleri bir taraftan, îmanın, hakikatin, nurun, çiçeklerin ve ruhun güzelliğini; diğer taraftan da, İlâhî İsimler, mizan, denge, yaratıcılık, hareket ve nizamı yansıtmaktadır.

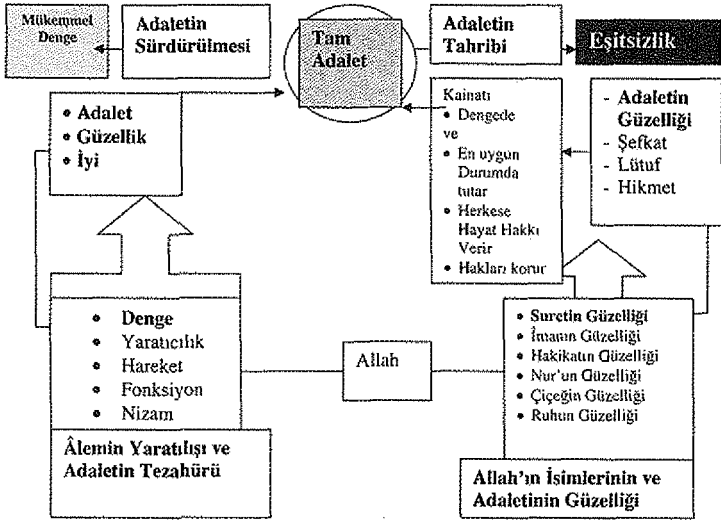
Buna paralel olarak, bütün kainat, küllî-cüz'î, büyük-küçük her şeyin nizam içinde iş görmesi için hassas ölçülere dayanan dengeli bir adaletle yaratılmıştır.¹⁰ Nursî'nin çizdiği çerçevenin ikinci önemli prensibine göre, adalet kavramı, genelde sadece mahlûkat ve kainat için değil, bilakis özellikle insan ve onun sosyal varlığı ve refahı için de son derece önem kazanmaktadır. Kevnî ve epistemolojik kavramlar açısından, adalet nizamın devamı ve insan ve âhiretin yaratılma gâyelerine ulaşılması için bir zorunluluktur. Bu bakımdan, 4. tabloda¹¹ da görüldüğü gibi, beşerî hayat, Allah'ın mutlak adaleti ve insanlar arasında uygulanan adalet olmaksızın mümkün değildir. Nursî konuyla ilgili şunu söyler:

“Hiç mümkün müdür ki, zerrelere güneşlere kadar cereyan eden hikmet ve intizam, adâlet ve mîzanla Rubûbiyetin saltanatını gösteren Zât-ı Zülcelâl, Rubûbiyetin cenâh-ı himâyesine ilticâ eden ve hikmet ve adâlete İmân ve ubûdiyetle tevfi-k-ı hareket eden mü'minleri

¹⁰ “İşte öyle de, Cenâb-ı Hakkın adl ve hikmet içindeki ism-i Hak ve Rahmânirrahîmin cilvesini görmek istersen, bahar mevsiminde zeminin yüzünde çadırları kurulmuş muhteşem dört yüz bin milletten mürekkep nebâtât ve hayvanât ordusuna bak ki; bütün o milletler, o tâifeler, birbiri içinde oldukları halde, herbirinin libası ayrı, erzakı ayrı, silâhı ayrı, tarz-ı hayatı ayrı, tâlimâtı ayrı, terhisâtı ayrı oldukları halde ve o hâcâtlarını tedârik edecek iktidârları ve o metâlîbi isteyecek dilleri olmadığı halde, daire-i hikmet ve adl içinde, mîzan ve intizam ile, Hak ve Rahmân, Rezzâk ve Rahîm, Kerîm ünvanlarını seyret, gör; nasıl hiçbirini şaşırılmayarak, unutmuyarak, iltibas etmeyerek terbiye ve tedbîr ve idâre eder.” Nursî, *Sözler*, s. 876.

¹¹ Nursî, *Şualar*, s. 54.

taltif etmesin ve o hikmet ve adâlete küfür ve tuğyan ile isyan eden edebisizleri te'dib etmesin? Halbuki, bu muvakkat dünyada, o hikmet, o adâlete lâyük binden biri insanda icrâ edilmiyor, tehir ediliyor. Ehl-i dalâletin çoğu ceza almadan, ehl-i hidâyetin de çoğu mükâfat görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek, bir mahkeme-i kübrâya, bir saadet-i uzmâyâ bırakılıyor.¹²

Tablo No.4: Âlemdede ve insanın yaratılışında adaletin fonksiyonu

Buna göre, Nursî, uygulama ve hayatta tecellî eden adaletin mükemmel bir dengeye yol açacağını; buna mukabil adaleti tahrip edip, ortadan kaldırmamanın ise, hayatımızda eşitsizliğe, fesat ve bozulmaya sebep olacağını söylemektedir.

¹² Nursî, Sözlür, s. 104.

3- Âlemin Yaratılış Sebebi, Allah'ın Adaletini Yansıtmak ve bir Kemal / Tekemmül Örneği Sunmak

Hilkat ve insanlık âleminde adaletin hassas yeri ve fonksiyonu göz önüne alındığında, bizzat hilkat âleminin de belirli gâyeler için yaratıldığı açıkça ortaya çıkmaktadır ki bunları şöylece sıralayabiliriz:

Birincisi: "...san'atlı ve hikmetli masnuatıyla kendi hünerlerini ve san'atkârlığının kemâlâtını teşhir etmek... azametli ve haşmetli tasarrufat ve icraat ve dehşetli ve hikmetli faaliyet ve hallâkiyetle kendi ulûhiyetini izhar etmek... "kıymetli hesap-sız nimetleriyle kendine teşekkür ve hamd ettirmek..." (7. Şua. Dokuzuncusu).

İkincisi: Allah cc. nizam, mizan ve dengenin koruyucusu olarak yansıtmak.

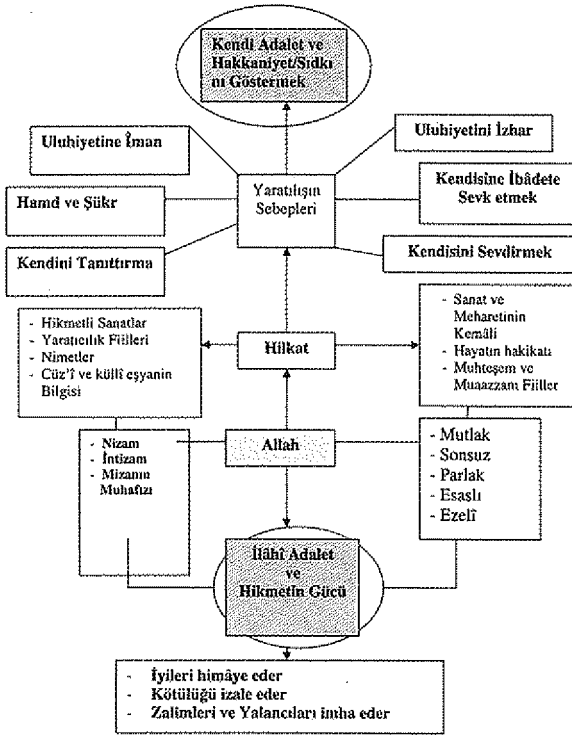
Üçüncüsü: Mahlukatın yaratılmasının temel sebepleri:

- 1) Ulûhiyetini izhar,
- 2) Ulûhiyetin îman ettirmek,
- 3) Hamd ve şükre sevk etmek,
- 4) Kendisini tanıttirmek,
- 5) Kendisine ibadet ettirmek,
- 6) Kendisini sevdirmek.

Bütün bu hususlar üzerinde düşünmek, bunların, 5. tabloda¹³ gösterildiği gibi, Allah'ın adalet ve sıdkını gösterdiği ve İlâhî adalet ve hikmetinin gücünü teşhir ettiğini açık bir şekilde bizlere gösterecektir. İlâhî adaletin gücünü teşhir etmek; iyileri himâye, şerri izale ve haddi aşanları ve yalancıları imha anlamına gelmektedir. Bu durum da sırasıyla, hem insanlık dünyasında adaletin tesisini sağlamaktadır, hem de âhirette mutlak adaletin meydana gelmesini garanti etmektedir. Şöyle der Nursî:

¹³ Nursî, *Şualar*, s. 178-180.

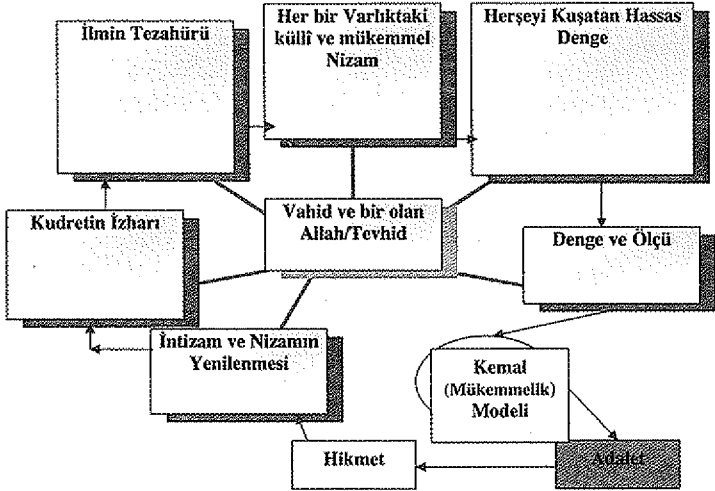
“Mâdem dünya var; ve dünya içinde, bu âsârıyla hikmet ve inâyet ve rahmet ve adâlet var. Elbette, dünyanın vücudu gibi katı olarak âhîret de var. Mâdem dünyada her şey bir cihette o âleme bakıyor; demek oraya gidiliyor. Âhîreti inkâr etmek, dünya ve mâfihâyı inkâr etmek demektir. Demek ecel ve kabir insanı beklediği gibi, Cennet ve Cehennem de insanı bekliyor ve gözlüyor.”¹⁴

Tablo No.5: İlâhî adaletin gücü ve adaletin sağlanması

¹⁴ Nursî, *Sözler*, s. 133.

Diğer taraftan, bütün bir hilkât âlemi ve onun arkasında iş gören mizanlı adaletin âmacı, 6. tabloda¹⁵ gösterildiği gibi, Allah'ın hikmet ve adaletini yansıtacak bir kemâl modeli ortaya koymaktır.

Tablo No.6: Tevhid, kemal ve adalet modelinin gösterilmesi

4- Allah'ın Mutlak Adaleti ve İnsanın Yeryüzünde Adaleti Tesis Etme Görevi

Buraya kadar ortaya konan hususlardan, adaletin, hilkat âlemi ve insanın yeryüzündeki hayatı için ne kadar hayati bir öneme sahip olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. İnsanın yaratılması, birçok kabiliyet ve istidatlarla donatılması ve âhiretin yaratılması, hepsi birden adaletin tesisini zorunlu hale getirmektedir. Bununla birlikte, açıktır ki, bu imtihan dünyasında kimilerinin istek ve arzularının, iyi yönlerine ve fiillerine galebesinden

¹⁵ Nursî, *Mektûbât*, s. 328-330.

dolayı, bütün işlerde adaletin tahakkuku mümkün değildir. Bu yüzden, Allah, âhireti yaratarak mutlak adaletin tahakkukunu temin edecektir. Nursî şöyle der:

“Hem görecek ki, o sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekâsız meşherlerde o kadar bâhir bir hikmetin intizamâtını, o derece zâhir bir inâyetin işârâtını, o mertebe kâhir bir adâletin emârâtını, o derece vâsi bir merhametin semerâtını görecek. Basîretsiz olmamak şartıyla, yakînen bilecek ki; o hikmetten daha ekmel bir hikmet olamaz ve o âsârı görünen inâyetten daha ecmel bir inâyet kâbil değil ve o emârâtı görünen adâletten daha ecell bir adâlet yoktur ve o semerâtı görünen merhametten daha eşmel bir merhamet tasavvur edilmez. Eğer, farz-ı muhâl olarak şu işleri çeviren, şu misafirleri ve misafirhâneleri değiştiren Sultan-ı Sermedînin daire-i memleketinde dâimî menziller, âlî mekânlar, sabit makamlar, bâkî meskenler, mukîm ahali, mes’ud ibâdı bulunmazsa, ziyâ, hava, su toprak gibi kuvvetli ve şümûllü dört anâsır-ı mâneviye olan hikmet, adâlet, inâyet, merhametin hakikatlerini nefyetmek ve o anâsır-ı zâhiriye gibi görünen vücudlarını inkâr etmek lâzım gelir.”¹⁶

Bu durum, insanın bu dünyada adaletin tahakkuku için mutlaka çalışıp çabalaması ve asla vazgeçmemesi gerektiğini ima

¹⁶ Nursî, *Sözler*, s. 130-131.

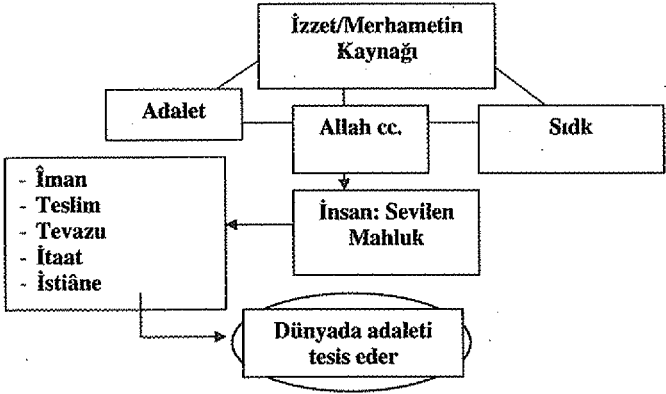
etmektedir. Ancak bütün çabalarına rağmen adaleti sağlayamasa, mutlak adaletin âhirette gerçekleşeceğinden de emin olmalıdır. Bu tür bir anlamaya yeryüzünde adaletin gerçekleşmesi için zeki ve salih müminleri motive edecek ve gayrete getirecektir. Nursî bu konuda şöyle der:

“Çünkü nâzenin ve nazdar beslediği ve akıl ve kalb gibi cihazatla saadet-i ebediyeye ve âhirette beka-i daimîye iştîyak hissini verdiği halde onu ebedî idam etmek, ne kadar gadirli bir merhametsizlik; ve onun yalnız dimağına yüzer hikmetler ve faydalar taktığı halde onu dirilmemek üzere bütün cihazatını ve binler faydaları bulunan istidadâtını âkîbetsiz bir ölümle faydasız, neticesiz, hikmetsiz bütün bütün israf etmek, ne derece hilâf-ı hikmet ve binler vaid ve ahidlerini yerine getirmemekle - hâşâ - aczini ve ceahlını göstermek, ne kadar o haşmet-i saltanata ve o kemâl-i rububiyete zıttır, her zîşuur anlar. Bunlara kıyasen, inayet ve adâleti tatbik eyle... İşte, Hâlıkımızdan sorduğumuz âhirete dair sualimize Rahmân ve Hakîm ve Adil ve Kerîm ve Hâkim isimleri mezkûr hakikatle cevap veriyorlar; şeksiz, şüphesiz, güneş gibi âhireti ispat ediyorlar.”¹⁷

Şayet Allah'ın cc. mutlak adaleti destekleme sözünü yerine getireceğine kesinlikle inanırsak, o zaman, 7. tabloda¹⁸ da gösterildiği gibi, yeryüzünde adaletin tesisi için gayret göstermek de, bizim üzerimize bir borç olacaktır.

¹⁷ Nursî, *Sualar*, s. 284.

¹⁸ Nursî, *Mektûbât*, s. 314.

Tablo No.7: Yeryüzünde adaletin tesisinde insanın rolü

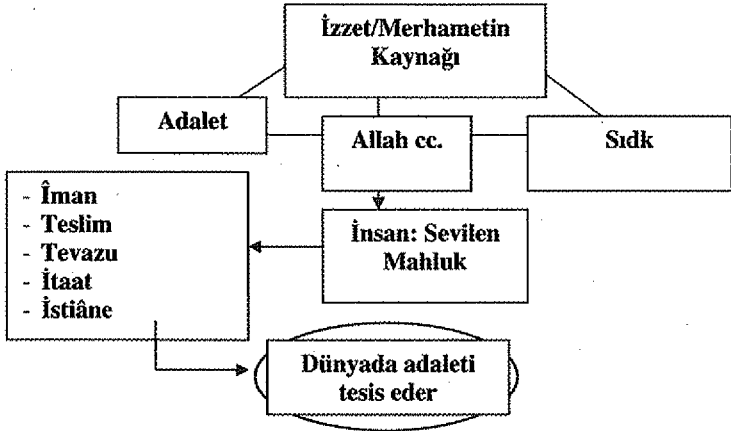
5- Adalete İhtiyaç, Kur'an'ın Rolü ve Beşerî Medeniyetin Geleceği

Adalet kavramı için Nursî'nin önerdiği çerçevenin bir diğer yönü de, onun pratik, yani uygulamaya dönük boyutlarına bakmaktır. Uygulama düzeyinde, Nursî Allah'ın İlâhî isimlerine referans yaparak, Allah'ın İlâhî Rahmetiyle, insanda terakki ve kemâle doğru bir meyil halkettiğini ve böylelikle de insanın bu dünyada, saadetin ve terakkinin peşinde koşmasını irade ettiğini belirtmektedir. Nursî, kemâle doğru bu istek ve çaba ile, bir Müslümanın, saadet ve terakkiyi elde edebilmesi için adaleti ve hakkı ihya rolünü oynayabileceğini söylemektedir. Nursî bu makamda bu hususa şöyle işaret etmektedir:

“İşte, hakaik-i Kur'âniyeden ve desâtir-i İslâmiyeden olan adalet, iktisat, nezafet hayat-ı beşeriyede ne derece esashı birer düstur olduğunu anla. Ve ahkâm-ı Kur'âniye ne derece kâinatla alâkadar ve

kâinat içine kök salmış ve sarmış bulunduğunu ve o hakaiki bozmak, kâinatı bozmak ve suretini değiştirmek gibi, mümkün olmadığını bil.”¹⁹

Bu durum da, sırasıyla, önce evrensel barışa yardım edecek olan hakiki medeniyete yol açacak, sonra da, insana kemâle ve kemâlâta doğru gitme şansı sağlayacaktır. Aşağıdaki 8. tablo,²⁰ adalet ve hakiki medeniyet arasındaki bağlantıyı göstermektedir.

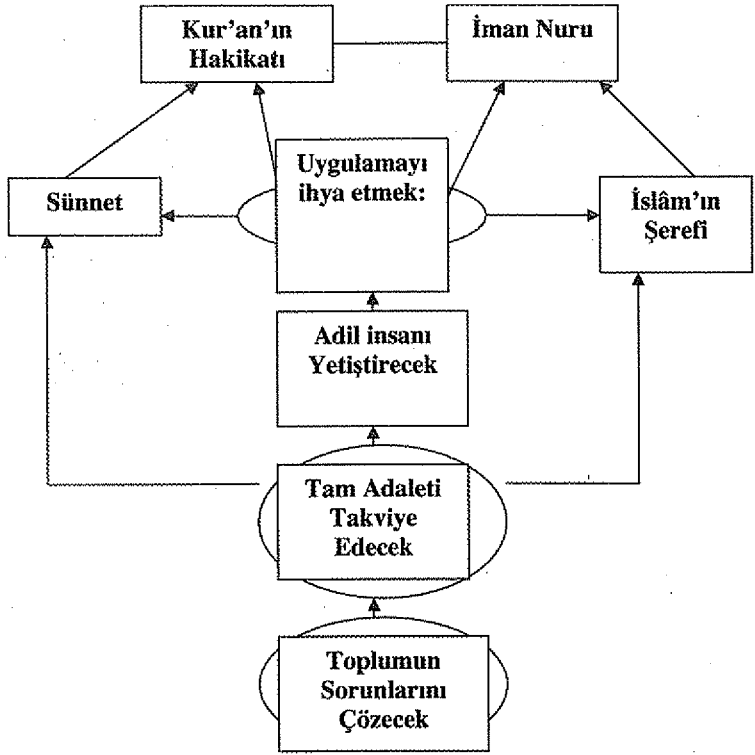
Örnek Tablo No.8: Adalet ve İnsanî medeniyetin gelişmesi

Zira, bu insanî medeniyetin ilerlemesi için, Kur'an'ın hakikat ve Nurları²¹ mutlaka ihya edilmelidir. Üstelik, Allah Resûlünün Sünneti ve İslâm'ın şeref ve onuru da 9. Tabloda gösterildiği gibi canlandırılmalıdır.

¹⁹ Nursî, *Lem'alar*, s. 564.

²⁰ Bediüzzaman Said Nursî, *Hutbe-i Şâmiye*, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 2. Baskı 1996. (İstanbul: Sözler Neşriyat ve Sanayi A.Ş., 1996), s. 38-39.

²¹ "Kainat Sahibi ve Halıkı ve Mutasarrıfının Rahmaniyyet efali ve rububiyet icraatı,

Tablo No.9: Adalet ve Kur'an Nurlarının ve Hakikatlerinin İhyası

risalet-i Muhammediyeye şahadet eder. Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyanı ona indirmek ve enva-ı mucizâtı onun eliyle izhar etmek ve her türlü halinde onu himaye ve muvaffak kılarak dinini bütün hakikatleriyle beraber devam ettirmek ve onun hürmet ve şeref makamlarını yüceltmek ve bütün mahlukatın üzerinde bir makam vermek gibi apaçık görülen Rahmaniyyet fiilleri; ve keza, onun risaletini kainatın üzerinde manevi bir güneş yapmak ve dinini kullarının kemalatına bir fihriste yapmak ve onun hakikatini uluhiyyetinin tecellilerine cami bir ayine yapmak ve kainattaki mahlukatın vücudu için rahmet ve hikmet ve adaletin lüzumu ve gıda ve su ve hava ve ışığın zanireti derecesinde zaruri vazifelerle onu tavzif etmek gibi rububiyet fiilleriyle, bu Kainat Sahibi, onun hakkaniyyetine şahadet eder." Nursî, *Şualar*, s. 776.

Diğer taraftan, Nursî, Kur'an'ın hükümlerinin başta denge, adalet ve barış olmak üzere insanlığın büyük masalahat ve menfaatlerini temsil ettiğini açıkça belirtmektedir. Bunlar ise, hakiki medeniyetin temelini teşkil ederler. Nursî bu hususu net bir şekilde şöyle izah eder:

“Kur'ân'ın adâleti bâb-ı âlemde durup, ri-bâyâ der: “Yasaktır; hakkın yoktur, dön-meli.” Dinlemedi bu emri, beşer yedi bir sille. Müthişini yemeden bu emri dinle-meli...”

“Beşincisi şudur ki: Câzibedar hizmeti hevâ, hevesi teşcî, teshil; hevesâtı, arzuları tatmin. Bundan çıkar sefâhet. O hevâ, hem heves, şe'ni budur dâimâ: İnsanı memsuh eder, sîreti değiştirir. Mânevî meshediyor; değişir insanîyet. Şu medenîlerden çoğu-nun eğer içini dışına çevirirsen, görürsün: Başta maymunla tilki, yılanla ayı, hınzır; sîreti olur sûret.

Gelir hayali karşına, postlarıyla tüyleri. İşte şununla görünür meydandaki âsârı. Zemindeki mevâzin, mîzanıdır şeriat. Şe-riattaki rahmet, semâ-i Kur'ân'dandır. Me-deniyet-i Kur'ân esasları müsbettir. Beş müsbet esas üzere döner çarh-ı saadet: Nokta-i istinadı, kuvvete bedel haktır. Hakkın dâim şe'nidir adâlet ve tevâzün. Bundan çıkar selâmet, zâil olur şekâvet.”²²

²² Nursî, *Sözler*, s.962, 966.

II- Nursî'nin Adalet Vizyonu ve Âdil Kur'ânî bir Zihne Duyulan İhtiyaç²³

Buraya kadar yapılan açıklamalardan, Nursî'nin adalet hakkındaki düşüncelerinin çok kapsamlı olduğu ve bu düşüncelerinde, hem konuyla ilgili vahiy ve Sünnet perspektifini hem de sosyal gerçekleri göz önüne aldığı anlaşılmaktadır. Nursî'ye göre, bu tarzda bir adalet anlayışının insanların gerçek hayatında tezahür etmesi için başlangıç noktası, âdil insan zihnini oluşturmaktır. Yani, tıpkı Kur'an'da saygın bir konumda zikredilip, Hz. Muhammed tarafından da tatbik edildiği gibi, kalbi, akli ve kişiliği adaletin ve âdil insanın özelliklerini yansıtan yeni bir insan inşâ etmeliyiz. Nur hitabında yapılacak olan kapsamlı bir tahlil, âdil Kur'ânî zihnin temel unsurlarını ortaya çıkaracaktır. Ona göre, bu zihin, vizyonu, yaklaşımı, anlayışı, düşünceleri ve fiilleri, Kur'ânî dünya görüşü tarafından oluşturulmuş ve şekillenmiş bir zihindir. Allah'ın birliğini yani tevhidi, kendi varlığı ve hayat görüşü için en esaslı bir prensip olarak benimsemiştir. O, Allah'ın emanetini derinliğine anlamış ve Allah'ın halifesi olarak insanın bu âlemdeki yerini ve rolünü tamamiyle idrak etmiştir. Allah'ın birliğini yansıtacak bir medeniyeti, dünyadaki en büyük gayesi olarak arzulamaktadır. Eşitlik, adalet, doğruluk, hürriyet, müsamaha, affedicilik, insanlık, kardeşlik, işbirliği, dayanışma, muhabbet ve güvenilirlik gibi Kur'an'da kendilerine önemle yer verilmiş bütün değerleri gönülden destekler. Salih amel ve insanlara hizmet etmeyi, dinî bir görev ve yükümlülük olarak kabul eder. Hilkatın yaratılma gayesini anlamada, şehâdet ve gayb âleminin bilgisinin öneminin ve vahiy ve sünnete dayanan bir

²³ bkz. Abdelaziz Berghout, *Worldviews and the Minds they Build, With special reference to the Vicegerent-al Mind Islam*, Journal of Islam in Asia, Vol. 3, No. 2, International Islamic University, Malaysia, 2006, s. 133-156.

dünyevî hayat inşa etmenin ehemmiyetinin farkındadır. İhsan ve kemâlin peşinde koşmayı, hayat seyrinde bir vazife ve sorumluluk olarak görür.

Âdil Kur'ânî Zihnin Sorumlulukları

Genen hatlarıyla söyleyecek olursak, âdil Kur'ânî zihin sorumlulukları aşağıda ifade edilen çerçevede ele alınmalıdır:

1. Allah'a ibâdet, dua ve hamd. Zira, Allah cc. şöyle emretmiştir:

(Ben insanları ve cinleri sadece bana ibâdet etsinler diye yarattım.) [51: 56] (...Biz kimi dilersek, onu derecelerle yükseltiriz: Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.) [12: 76].

2. Kişinin marifetullah, şehâdet ve gayb âlemleri hakkındaki bilgisini arttırmak. Allah cc. şöyle buyurmaktadır:

(Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve "Rabbim, benim ilmimi artır" de.) [20: 114].

3. Dengeli medenî terakki ve gelişim için mücadele etmek. Zira, Allah cc. şöyle buyurmaktadır:

(O sizi yerden (topraktan) yarattı ve sizi orada yaşattı.) [11: 61] (Allah'ın sana verdiği ahiret yurdunu iste; ama dünya-

dan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama) [28: 77].

4. Davet vazifesini ifa etmek ve insanları karanlıktan kurtarmak. Allah şöyle buyurmaktadır:

(Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Rabbi kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.) [16: 125].

- 5-Bütün insanlar ve milletlerle münasebet kurmak, konuşup-tanışmak. Allah şöyle buyurmaktadır:

(Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz ki Allah bilendir, her şeyden haberdardır.) [49: 13].

- 6-Adaleti, dengeyi ve itidali desteklemek. Allah şöyle buyurur:

(İşte böylece sizi insanlığa şahitler olmanız, Resûl'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık.) [2: 143]. (Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız.) [3: 110].

2- Âdil Kur'ânî Zihnin Fonksiyonları ve Görevleri

Âdil zihnin özünün gerçekten tezahür etmesi için, insanın aşağıdaki fonksiyonları ve görevleri ifa etmesi gerekmektedir:

- 1- Fiil ve amellerinde Allah'ın emir ve talimatlarına *İtaat Etmek*.
- 2- Allah'a tam bir şuurla, samimiyetle ve halis bir niyetle *İbâdet etmek*.
- 3- Allah'ın yarattığı bu âlem üzerinde, O'nun nimetlerinde, kainatta ve insan hayatında O'na işaret eden âyetler üzerinde *Tefekkür Etmek*.
- 3- Bütün fiil ve amellerinde, ibâdetlerinde ve *medeniyeti* elde etme çabalarında *Sünnetullah'â riâyet etmek*.
- 4- *İslâm'ın bütün emir ve yasaklarını yapmaya çalışmak* ve bunları yaptığı işlerde ilişkilerinde ve günlük yaşantısında temsil etmek.
- 5- Hem Müslümanlara hem de diğer din ve ırklardan insanlara *saygı göstermek*.
- 6- İslâmın öğretilerini, güzel ahlakını, değerlerini ve ahlakî ilkelerini, diğer insanlara iyi tavırlarımızla, hikmetli nasihatlarla, iyi bir kişilik ve karakterle, randımanlı ve yerinde işlerle *Aktarmak*
- 7- Farklı alanlarda ve disiplinlerdeki insanların sahip olduğu irşat, ilim ve hikmeti *Aramak*.
- 8- İslâm'ın, kişinin, ailenin, milletin, ümmetin ve bütün insanlığın daha iyi hale gelmesi ve ıslahını *Önemsemek*.
- 9- İslâm'ın ahlâkî ve etik esaslarına göre, hem kendine hem de başkalarına *Hizmet etmek*.
- 10- İslâm kültürünün olumlu ve medeniyet ilkelerini bünyesinde barından müspet esaslarını yaymak suretiyle, barış, birlik-beraberlik, istikrar, emniyet-güvenliği *Korumak*.

- 11- Çevreyi *Korumak*, ve çevre eğitimi ve kültürünün geliştirilmesine katkıda bulunmak.
- 12- Fesada yol açacak uygulamalardan, gayr-ı ahlâkî ve edebî davranış ve fiillerden *Uzak durmak*.
- 13- Müminler arasında sevgi bağlarını *Güçlendirmek* ve kardeşlik hislerini arttırmak.

3- Âdil Kur'ânî Zihnin Özellikleri ve Nitelikleri

Nur hitabının muhtelif yönlerine bakıldığında, Allah'ın öğretilerine teslim olan âdil bir zihne sahip insanların aşağıdaki özellikleri çıkarılabilir:

1- Güvenilir (emin)	1-Sorumlu	2-Ümmet Mensubu
2- Hizmetkâr	2-Güvenilir	3- Ayet Eksenli (Allah'ın âyetleri üzerinde derince düşünür).
3- Rûhânî	3-İlgili ve paylaşıcı	4- <i>Muhsin</i> (Hayırlı işler yapar)
4- Ahlâkî	4-Ahirete düşkün	5- Taarrüf (Başkalarını tanıma hissi).
5- Etik	5-Takdirkâr	6- <i>Kudve</i> (Rol Model).
6- Faziletli	6-Birleştirici	7- <i>Şehîd</i> (Hayırlı işlere şahit).
7- Bilgili	7-Yardıms sever	8- <i>Râi</i> (Çoban)
8-Düşünceli	8-Kolektif	9- <i>Salih</i> (Faziletli)
9-Etkileşimli	9-Tevbekâr	10- <i>Dâî</i> (Davetçi)
10-Positif	10-Samimî	
11-Rehberli	11-Salih	
12-Maksatlı	12-Müşfik ve Merhametli	
13-Rasyonel	13-Hikmetli	
14-Objektif		
15-Bütüncül		
16-Barışsever		
17-Üretken		
18-Meraklı		

Sonuç

Yukarıda kısaca tahlil edilen hususları şöylece özetleyebiliriz: bu makale, Nursî'nin adalet anlayışının son derece derin olduğunu ve onun bu kavramla ilgili bütüncül ve kapsamlı bir yaklaşım sahibi olduğu sonucuna varmaktadır. Adaletle ilgili Nursî'nin çizdiği çerçeve original ve etkili görünmektedir. Müellifin Kur'ânî dünya görüşü ve dünyanın problem ve realiteleriyle ilgili geniş çaplı anlayışı ve vizyonu, adaletin ihyası ve evrensel barışın tesis edilmesi için geleceğin vizyonu olacaktır. Aslında, onun derin bir vukufiyete dayanan anlayışı, İlâhî İsimleri özümsemiş ve onları fiillerinde gösterecek âdil insanî bir zihnin inşasının acil bir ihtiyaç olduğunu da göstermektedir. Buna ilaveten, Nursî, adaletin sadece insanların sosyal düzeni için değil, aynı zamanda bütün bir hilkât ve yaratılış âlemi için de hayatî öneme sahip bir unsur olduğunu açıkça dile getirmektedir.